

מה פשר מבול הצעות הסיפוח הבהולות

שאול אריאלי, הארץ, 5 בפברואר 2018

<https://www.haaretz.co.il/opinions/1.5788760>

פעמי משיח נשמעים ללא ספק באוזני שרי ממשלת ישראל ובעוצמה רבה יותר באוזני חברי הכנסת מהקואליציה. שאון משיחי היכול להסביר מצד אחד את התעלמותם המוחלטת מהדברים המעסיקים את הצבור בישראל, כמו המחאה נגד השחיתות השלטונית והחקיקה האנטי דמוקרטית. ומצד שני, ביתר שאת, את מבול הצעות הסיפוח של הגדה או חלקים ממנה המציף את שולחן הכנסת והשיח הציבורי - מהחלטת מרכז הליכוד לאזורי התיישבות, דרך מעלה אדומים, ירושלים רבתי, שטחי סי, תכנית ההכרעה, תוכנית האוטונומיה ועוד.

הרדידות והשטחיות המאפיינות את הצעות הללו מעידות כי בהילות אוחזת בהוגיהן. חששם מהחמצה היסטורית, של מה שמזוהה על ידם כשעת כושר מדינית להשלמת חזונם הלאומי משיחי. כל אחד מהם הרואה בעצמו "בעל נפש, שיש בו יכולת לחדור ולהתבונן במה שמצוי מעבר לתופעה החיצונית הנראית לעין" יודע ובטוח שבעת הזו "יד ד' מנהיגה את ההיסטוריה ועתידה להוביל את התהליך הזה אל השלמתו" - מימושה המשיחי של גאולת ישראל.

שני תהליכים, שלאמונתם ועמדתם, מובלים ומואצים בשנים האחרונות על ידי אלוהים במשחקו הקבוע בפוליטיקה של מטה, יוצרים את ההזדמנות לשינוי דרמטי במערכת הקיימת: התמיכה הגוברת של הממשל האמריקאי במדיניותה של ממשלת ישראל, שהגיעה על רקע התחזקותה של התפישה הכוחנית במערכת היחסים הבינלאומיים, לשיא חסר תקדים בנשיאותו של דונלד טראמפ, והיחלשותו של המאבק הפלסטיני למדינה עצמאית במאזן האינטרסים של הנהגת המדינות הערביות.

מאז הכרתה של ארה"ב במדינת ישראל לפני 70 שנה, ידעו השתיים עליות ומורדות ביחסיהן - מאייזנהאואר ב-1956, שפוגג באחת את חלום "מלכות דוד השלישית", דרך מזכר ההבנה הראשון שחתם ג'ונסון ועמדתו במלחמת ששת הימים לא להסיג את ישראל לקווי '67, הרכבת האווירית של ניקסון והנעת תהליך השלום, השלום עם מצרים תחת קרטר, תוכנית רייגן ועוד. גרירתה של ממשלת שמיר לוועידת מדריד על ידי בוש האב הייתה התחנה האחרונה בה הפלסטינים לא זכו לייצג את עצמם. ההכרה ההדדית בין ישראל לאש"ף והחתימה על הסכם אוסלו בתקופת קלינטון ב-1993, השלימו את המהלך, שהוביל ממשל רייגן בשנת 1988, להכרת אש"ף בהחלטות 181, 242 ו-338. מרגע שהתייצבו ישראל ואש"ף למשא ומתן על הסדר קבע, נשיאי ארה"ב - קלינטון ואובמה-בנגוד חריף לקרטר ב-1978, העדיפו את תפישתה של ישראל שהתעקשה לנהל את המשא ומתן על בסיס מאזן הכוחות שנטה בבירור לטובתה, על פני התפישה הפלסטינית שדרשה לנהלו על בסיס ההחלטות הבינלאומיות ובראשן 242 בפרשנות, שאומצה ויושמה בהסכמי השלום עם מצרים וירדן -

"השטחים תמורת שלום", או כדברי עבאס "לא יותר מ-22% מפלסטין ההיסטורית", אך גם לא פחות מכך.

היה זה קלינטון אשר בקמפ דיוויד ראה בהצעת ברק למדינה פלסטינית על 92 אחוזים מהשטח שבירתה אינה 'אלקודס', הצעה הוגנת. גם שהתעשת, עדיין הציע חצי שנה מאוחר יותר להעניק לישראל 3 אחוזים מהשטחים ללא כל תמורה. גם הנשיא אובמה היה זה שסבר, באמצעות שליחו קרי, כי ניתן להשיג הסדר קבע שאינו כולל בירה פלסטינית במזרח ירושלים. רק הנשיא בוש הבן, באמצעות קונדוליסה רייס, הצליח לקבע את גודלה של המדינה הפלסטינית העתידית על 6,205 קמ"ר (22% מפלשתינה - ארץ ישראל המנדטורית).

מהלכי ממשל טראמפ, שנה מאז היבחרו, תחת האדריכל, השגריר דיוויד פרידמן, מאיימים על כל שגיאות והישגי העבר. בנאומו על "מצב האומה" מול הקונגרס, לא כלל טראמפ שום אזכור לתהליך מדיני או עסקה במזה"ת. הוא הגדיל לעשות בדבריו לראש הממשלה נתניהו בדאבוס לפיהם "ירושלים אינה מונחת על השולחן". גם דבריו המצוטטים של השליח המיוחד ג'ייסון גרינבלאט, שטען שהתוכנית האמריקאית שהיא "תוכנית לביצוע ולא לדיון", מתקדמת ותוצג ברגע המתאים, וכן שמדובר ב"תוכנית אזורית" שאינה כפופה לאי הסכמה פלסטינית, ושהפלסטינים הם חלק שולי בה. במילים אחרות, ההחלטות הבינלאומיות והפרמטרים למשאים ומתנים האחרונים צריכים לפנות את מקומם לעוצמתה של ישראל ולזכותה הבלבדית למדינה עצמאית בשטחי ארץ ישראל. על הפלסטינים להסתפק בישות מפורזת על רוב השטחים הכבושים (ללא חילופי שטחים מוסכמים), שהיא פחות ממדינה ולישראל יש בה סמכות גוברת לביטחון, כפי שהתבטא נתניהו ואמר שישראל תשמור בידה בכל מצב את השליטה הביטחונית מערבית לנהר הירדן ללא קשר להסדרים שייכוו באזור. בירתה של הישות הפלסטינית יכולה להיות בכל מקום אחר מירושלים המאוחדת ופליטיה ישובו רק אליה.

סירובם הצפוי של הפלסטינים לכל הצעה במתכונת זו או דומה לה, בהמשך לשלילתם את ארה"ב כמתווך בעקבות הצהרת ירושלים של טראמפ, תציב את הבסיס הראשון והחשוב לתמיכה אמריקאית בתגובה של ממשלת נתניהו בדמות מהלכי סיפוח.

מדינות ערב עברו באותן 70 שנים תהליך הפוך. מעורבותן במלחמת העצמאות לא נבעה מאהדתם לעניין הפלסטיני, אלא מלחצו של הרחוב הערבי לשמירת ערבותה ואיסלאמיותה של פלסטין, והרצון ליהנות לפחות מחלק משטחי המדינה הערבית שנקבעה. למרות תבוסתן, שתיים מתוכן השיגו את חצי תאוותן- ירדן את הגדה המערבית ומצרים את רצועת עזה.

עד 67 שאלת פלסטין הייתה כלי פוליטי בלבד לקדום של מי שעסק בה. אחרי התבוסה הנוספת במלחמת ששת הימים, שאף לא אחת ממדינות ערב וישראל רצו בפריצתה, התהפך סדר העדיפות של שלוש המדינות שאיבדו מאדמתן לטובת ישראל. בתהליך מהיר יחסית, לאחר מלחמת יום הכיפורים ב-1973, החזירו מדינות ערב את הייצוג הבלבדי של העם הפלסטיני לידי אש"ף

(אלג'יר 1974), ועד 1988 הכשירו את הוויתור שלו על "100 אחוזים של המולדת פלסטין בתמורה למדינת פלסטין על 22 אחוזים ממנה". ב-1978 סאדאת לא התעקש על יותר מאוטונומיה עבור הפלסטינים בכדי להבטיח שסיני תשוב עד לסנטימטר האחרון לחיק מצרים. ירדן, שנואשה ב-1988 מהסכם עם ישראל ששייב לידיה את הגדה המערבית כולה, בחרה להתיישר עם החלטת הליגה הערבית, לוותר על מה שמלכתחילה לא היה שלה וביטלה את סיפוח הגדה המערבית. סוריה ביקשה בשנת 2000 לקבל לידיה את כל רמת הגולן שנכבשה ובהמשך להיפטר מהפליטים הפלסטינים שבתחומה.

הליגה הערבית עשתה ב-2002 צעד נוסף ומשמעותי ביותר לשלום ולנורמליזציה עם ישראל, שעה שהמירה את "שלושת הלאומים" של וועידת חרטום ב-1967 (שהתקבלו בלחץ הפלסטינים) בתוכנית שלום המבוססת על 242. במהלך המשא ומתן בין ישראל לאש"ף הפגינו מדינות ערב תמיכה ואיפוק כל עוד התוצאות לא איימו על מעמדם של הר הבית וירושלים הערבית ועל קליטת הפליטים מחוץ לארצם (לבנון וסוריה).

"החורף האסלאמי" שפקד את העולם הערבי אחרי "האביב הערבי" בדמות עלייתן של אל-קעידה, דע"ש ודומיהן, ארבע מלחמות האזרחים ברחבי העולם הערבי, המאבק בעליית כוחה והשפעתה של אירן בציר השיעי, המגיע עד לחיזבאללה בלבנון ועד לתימן, שאיפותיה של טורקיה בהנהגת ארדואן, והמשבר הכלכלי הפוקד את ערב הסעודית, הרחיקו מאוד את האינטרס הפלסטיני מהנהגת העולם הערבי, כפי שנכתב באל ג'זירה "דבר נוסף שהפלסטינים צריכים להבין ... כי זו איזולת לבקש מאדם אחר להקריב את בעיותיו ואת האינטרסים הלאומיים שלו ולסייע לבעיה שלך".

התבוססותן של מדינות ערב בבעיותיהן תתרום את הבסיס השני למהלכיה העתידיים של ישראל בתגובה לסירוב הפלסטיני הצפוי להצעה האמריקאית כשלתבוא.

את שני התהליכים הללו תופסת ממשלת ישראל כהזדמנות שלא תשוב, לחיסולו של רעיון שתי המדינות. כל חבר כנסת ושר בקואליציה מבקש להיות הראשון שמתקן את "הבכיייה לדורות" באי כבושה של ארץ ישראל כולה במלחמת העצמאות, על ידי סיפוחם של חלקים מהגדה המערבית או את כולה. למעט פעמי הגאולה (והפריימריז) אין מקום לשיקול אחר. לא תגובת הפלסטינים, שרק לאחרונה מבינים ש"על הפלסטינים לדאוג לפלסטינים", לא תגובת הקהילה הבינלאומית ואף לא האיום על ההסכמים עם ירדן ומצרים. ממשלת ישראל בטוחה כי חולשתם של כל אלו, כפי שהופגנה בשנים האחרונות באירועים שונים, לא תעמוד מול הנחישות הישראלית והתמיכה האמריקאית.

נראה כי ממשלת ישראל שכחה או מתעלמת ממספר דברים. ראשית, מהלכים אלו יעידו כי ישראל מעולם לא ויתרה על שאיפותיה לארץ ישראל השלמה ולנישולם של ערביי הארץ, בניגוד לכל ההחלטות הבינלאומיות והמחויבויות שנטלה על עצמה. מה שעלול לדחוק אותה על ידי מדינות רבות לעמדת המצורעת, בדומה לדרום אפריקה בזמנו או לצפון קוריאה ואיראן כיום.

שנית, ישראל מתעלמת כי אין בכוחה, גם עם תמיכתו של ממשל טראמפ, לעצור את הפלסטינים מלגייס את הרחוב הערבי באמצעות אותו גורם ששימש אותם מאז ימי המופתי, חאג' אמין אל חוסייני, ועד למחמוד עבאס בימינו אנו - האיום על ערביותה ואיסלאמיותה של אל קודס וחארם א-שריף בראשה. אין כמו אלו לשמש מכנה משותף ומאחד של הפלסטינים בפרט והעולם הערבי והאסלאמי בכלל, בכדי לשנות את שווי המשקל בין האינטרס הפלסטיני והאינטרס הפרטיקולרי בעיני מנהיגי העולם הערבי.

שלישית וחשוב מכול, בנגוד לקונצנזוס ששרר בחברה היהודית ביחס לכל החלטות הסיפוח מאז מלחמת העצמאות, המצב שונה כיום. קצת יותר ממחצית הציבור רואה במציאות שנוצרה דווקא הזדמנות פז לסימומו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני – ערבי, להשתלבותה של ישראל באזור ולחזרתה לחיק הקונצנזוס הבינלאומי. זאת על ידי הסדר קבע המקים לצידה מדינה פלסטינית מפורזת שבירתה במזרח ירושלים, המשאיר את רוב המתנחלים בריבונותה במסגרת חילופי שטחים על בסיס קווי 1967 ומיישב את סוגיית הפליטים על ידי קליטת המעוניינים במדינה הפלסטינית או פיצויים.

צבור זה מודאג יותר מהשלכות של המשך הסכסוך והכבוש על עתידה של החברה הישראלית. הוא מתחיל להרים את קולו נגד תהליכי ההדתה, העצמת הגזענות כנגד ערביי ישראל ולא-יהודים אחרים, התעצמות תרבות היעדר חוק, פגיעה מתמשכת בדמוקרטיה ובמוסדותיה, האיום של הפוליטיקאים על הדרגים המקצועיים בשרות המדינה, והתרחקות יהדות התפוצות, בעיקר יהדות ארצות הברית הליברלית-ציונית ובדגש על הדור הצעיר.

העדר קונצנזוס לאומי על הסיפוח מאיים אף על השיטה הפוליטית הנהוגה בישראל. מהלכי מפלגת השלטון מבקשים לבלום את מנגנוני הביקורת, את העיתונות החופשית, את קבוצות המחאה, ואפילו את האופוזיציה הפרלמנטרית. בסופו של דבר, לאור התנגדות חלק זה של הצבור, הם צועדים על בסיס עריצות הרוב הפרלמנטרי לשנוי החוקים וכללי המשחק הדמוקרטיים.

המציאות הנוכחית אינה הזדמנות לספוח, אלא לתהליך מדיני הדרגתי, מבוקר, מותנה, אזורי ובתמיכה בינלאומית, שבסופו תקום מדינה פלסטינית עצמאית לצידה של ישראל. עמדת נתניהו ומהלכי הסיפוח המוצעים ידחפו את ישראל למציאות שניתן להעריך שיהיו בה סממנים, כולם או חלקם, של מלחמת אזרחים בין הצדדים ובתוכם: אנרכיה שלטונית חלקית, אלימות ברמה אישית והיומיומית, העדר אכיפה משטרתית, מתח מתמיד בין המערכת הפוליטית לדרגים המקצועיים, מיטוט מעמדו של בית המשפט הגבוה לצדק, התארגנויות מזוינות, הגירה של המעמד הבינוני – גבוה, בעיקר של צעירים, וסרבנות לשירות חובה ומילואים. למציאות זו משיח לא יבוא.